

مؤلف

تاریخ و قصص نابی

هنگامیکه قاضی القضاة صدر جهان منهاج سراج جوزجانی کتاب معروف خود طبقات ناصری را در حدود (۶۵۸ هـ) در دهلی می نوشت در جمله ماخذ دیگری که وی در دست داشت کتابی را بنام تاریخ و قصص نابی ابن الهیصم نابی نام می برد، که نام مؤلف کتاب و نسبت وی در نسخ خطی و مطبوع مسخ شده و آنرا ابن هیصم و قصص نابی و باقی و ثانی و بابی و غیره ضبط کرده اند.

در سال (۱۳۲۱ ش) نویسنده عاجز این کتابرا از روی نسخ خطی و مطبوع و ترجمه انگلیسی آن که راورتی کرده است تکمیل و تصحیح و تعلیق نموده و برای طبع حاضر ساختم که جلد اول آنرا در سال (۱۳۲۸) و جلد دوم را در سنه (۱۹۵۴ م) باوضع نامطبوعی چاپ و نشر کردم.

در پایان جلد دوم کتاب تعلیقات مفصلی را بران نوشتم که ازان جمله شرحی است درباره کتاب تاریخ و قصص نابی و نام و نسبت مؤلف آن که از صفحه (۷۷۵ تا ۷۷۹) کتاب مذکور را حاویست.

درین تعلیق از روی اسناد تاریخی و اشاراتی که قاضی منهاج سراج در مورد متعدد طبقات ناصری کرده است باین نتیجه رسیده بودم که نام مؤلف کتاب مذکور ابوالحسن الهیصم بن محمد النابی است که باید همین شخص کتاب مذکور را نوشته و پسرش تهذیب و تبویب کرده باشد، و بنابراین از طرف منهاج سراج بنام قصص ابن الهیصم نابی هم ذکر شده است.

در همین تعلیق نوشته بودم، که ضبط های (ثانی - بانی - باقی) در نسبت مؤلف سهو کاتبان و ناسخان است و باید صحیح آن (نابی) باشد که نسبت به (ناب) ناحیتی که در اوبه هرات رود واقع بود و درین باره دلایل و اسناد خود را به تفصیل اندران تعلیق آورده ام.

از نوشتن تعلیق مذکور اکنون پوره بیست سال گذشت و دران هنگام هر چیزی که گفته و نوشته شده مبتنی بر حدس و تخمین بوده و برای اثبات همان مدعا سند خارجی دیگری در دست نبود.

چون تعلیق و تشریح مذکور چاپ شده و در جلد دوم طبقات ناصری موجود است درینجا به تکرار آن نیازی نیست، ولی برای تایید همان استنتاج و حدس تاریخی اکنون سندی بدست آمده که اینک آنرا درین سطور می نویسم و امیدوارم که جویندگان و پژوهندگان مطالب تاریخی را در تائید و تتمیم همان مقاصد مفید بار آید و همان حدس و تخمین به یقین برسد بدین تفصیل :

شهادت مجمل فصیحی

فصیح احمد بن جلال الدین محمد فصیحی بسال (۷۷۷ هـ = ۱۲۷۵ م) در شهر هرات متولد شد و در همانجا به تحصیل علم پرداخت و مدتی در دربار شاهان هرات میرزا شاهرخ و بایسنقر میرزا محشور بود

و مشاغلی عمده داشت تا که در سنه (۸۳۶ هـ) مورد غضب قرار گرفت، و در اوقات معزولی به تالیف کتابی بنام مجمل فصیحی پرداخت و بعمر (۶۸) سالگی در سال (۸۴۵ هـ) از جهان رفت.

فصیحی کتاب خود را به ترتیب سنین هجری مشتمل بر وقایع تاریخی و موالید و وفیات و شرح حال رجال معروف و دیگر مطالب مهم تاریخ تا حدود سنه (۸۴۵ هـ) نوشت که از کتب بسیار مفید و سودمند تاریخ افغانستان بشمار می آید و اینک از روی نسخ خطی بار اول در سه جلد انتشار یافته است.

فصیحی در جلد دوم مجمل (ص ۱۲۳) در شرح وقایع وفیات سال (۴۰۹ هـ) در ذکر وفات امام ابوالمنصور الازهری الهروی می نویسد :

"قال الامام هیصم بن محمد بن عبدالعزیز الناوی صاحب کتاب التهذیب فی اللغة و هو کتاب صنفه الامام المذکور فی اللغة و فی تاریخ الکرامیة و هذا الامام هو ابن بنت محمد بن هیصم الکرامی الامام المشهور."

در اخیر این مبحث دو مطلب مفید دیگر را بقرار ذیل اضافه میکند: " و کان وفات الامام محمد بن الهیصم الکرامی الناوی ... بنشابور فی الثامن و العشرين من شوال (۴۰۹ هـ) " درباره نسبت این خاندان تصریح میکند :

"الناوی و هو نسبه الی ناو قرية من هراترود."

ازین تصریح فصیحی میدانیم که این امام هیصم بن محمد بن عبدالعزیز ناوی همان شخصی است که منهاج سراج او را بنام ابوالحسن هیصم بن محمد نابی مؤلف تاریخ و قصص دانسته است وی بقول فصیحی نواسه دختری (ابن بنت) محمد بن هیصم کرامی ناوی

پیشوای فرقه هیصمیه از کرامیان هرات است که در ۲۸ شوال (۴۰۹ هـ) در نساپور در گذشته است.

اما آنچه فصیحی نسبت این رجال را ناوی نوشته شکلی است از همان نابی منهاج سراج که تاکنون هم مردم ناب را ناو گویند، و تبدیل حروف (ب = و) در لهجه هروی فراوان است و تصریح فصیحی به اینکه ناو در هراترود واقع بود عیناً مطابق قول منهاج سراج است.

ناگفته نماند که فصیحی گاهی در ضبط سنین و فیات سهوهای فاحشی دارد، که از آنجمله وفات امام ابو منصور محمد بن احمد بن طلحة الازهری الهروی صاحب کتاب التهذیب را در ذیل وقایع سال (۴۰۹ هـ) ضبط کرده در حالیکه وفات امام لغوی مذکور که دارای تالیفات زیاد است بقول حاجی خلیفه در کشف الظنون (۳۵۱/۱) در سال (۳۷۰ هـ = ۹۸۰ م) در همین شهر در گذشته است، و جمهور مؤرخان برین اند، که از هری سال ۲۸۲ هـ در هرات تولد یافته و در سال ۳۷۰ هـ = ۹۸۰ م در همین شهر در گذشته است.

بهر صورت باوجودیکه فصیحی در برخی موارد از تساهل کار گرفته و سهوهای را مرتکب گشته باز هم مجمل وی نکات بسیار مهمی را از کتبی که از بین رفته و اکنون در دست مانیت ضبط و حفظ کرده است، که از آنجمله نکاتی است درباره نام و نسبت مؤلف قصص نابی. (۱)